



DE FRIESE MEREN

Duurzaamheidsvisie 2013-2030

Stellers: Wilco de Boer (gemeente Gaasterlân-Sleat)
Annemarie Hooymans (gemeente Lemsterland)
Kirsten Luijten, Oscar Jansen (gemeente Skarsterlân)

Datum: vastgesteld op 31 oktober 2012 door de gemeenteraden van Gaasterlân-Sleat,
Lemsterland en Skarsterlân

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Resultaten tot nu toe	6
3	Thema's	8
4	Ambities 2030: "Durf te dromen en de realiteit beweegt zich naar de dromen toe"	10
5	Maatschappelijke velden	12
6	Doelen 2020	13
7	Organisatie van duurzaamheid	14
8	Interne financiële principes	17
	Bijlage 1: Doelen 2020	18

1 Inleiding

Duurzaamheid betekent: het zoeken (en vinden) van een juiste balans tussen mens (people), milieu (planet) en middelen (profit). En dat op een manier waardoor wat wij hier doen geen negatieve effecten heeft op andere plekken op de wereld. En dat wat we nu doen geen negatieve effecten zal hebben op toekomstige generaties. Om te bepalen wat we nu (vanaf 2013) gaan doen, zullen we ook ongeveer moeten weten hoe het er straks (2030) uit gaat zien. Door de integraliteit van het onderwerp duurzaamheid is het zowel in- als extern een krachtig en verbindend thema.

Transitie is nodig

De afgelopen jaren is in alle drie de gemeenten onder andere via de zogenaamde SLoK¹ projecten stevig gewerkt aan duurzaamheid, waarbij de focus vooral lag op energie. Er zijn de afgelopen drie jaar 40 energieprojecten uitgevoerd.

Doel visie: wenkend perspectief

Om de noodzakelijk transitie in gang te zetten schetsen we in deze visie een wenkend perspectief (noem het een droom) van 2030 aan de hand van doelstellingen voor 2020. Met de doelstellingen maken we onze visie concreter, zonder ons hard vast te pinnen op die doelstellingen. Zoals al aangegeven: wat we nu bedenken, kan morgen al weer achterhaald zijn. Op basis van deze visie gaan we intensief in gesprek met maatschappelijke partners, die zelf al aan de slag zijn met duurzaamheid, op basis waarvan we een vierjarig uitvoeringsprogramma maken, dat we jaarlijks kunnen bijstellen.

Rol gemeente

Als gemeente zijn wij niet degene die aan de knoppen draait, dat zijn de maatschappelijke partijen. Onze rol is het inspireren (via deze visie) en het maximaal faciliteren van die maatschappelijke partners die uit zichzelf op weg willen naar een duurzaam 2030. We vertrekken vanuit de behoefte in het maatschappelijk veld en springen in, daar waar er maatschappelijke energie is. Daar waar partijen (instellingen, burgers en bedrijven) zelf de handen uit de mouwen willen steken met duurzaamheid. "We willen gebruik maken van de creativiteit en het leervermogen in de samenleving. Het gaat ons niet om het afpakken van kwaliteit, het gaat erom te zorgen dat toekomstige generaties straks een kwalitatief goed leven kunnen leiden."

Voordat we vooruitblikken staan we in hoofdstuk 2 stil bij wat nu binnen de drie gemeenten op het gebied van duurzaamheid al gerealiseerd is. Om duurzaamheid concreet te maken benoemen we in hoofdstuk 3 vijf thema's, waarna we in hoofdstuk 4 de ambitie per thema beschrijven. Duurzaamheid is niet van de gemeente, maar van de inwoners, organisaties en bedrijven. Daarom hebben we in hoofdstuk 5 een aantal maatschappelijke velden benoemd die we willen aanspreken, inclusief globale doelen voor 2020. Hoofdstuk 6 gaat in op hoe we duurzaamheid willen gaan organiseren. Omdat financiën tot nu toe vaak een te grote hobbel blijkt te zijn bij gemeentelijke investeringen in duurzaamheid, stellen we in hoofdstuk 6 een aantal principes voor.

¹ SLoK: Subsidie Lokaal Klimaatbeleid. Een rijkssubsidie voor het uitvoeren van lokale energie-/klimaatprojecten.

2 Resultaten tot nu toe

Voordat we vooruitblikken is het goed om te bezien wat we inmiddels bereikt hebben. We noemen een aantal resultaten.

Skarsterlân:

- Er wordt op enkele plekken duurzame energie opgewekt: ongeveer 2 MW aan windenergie, 6,3 MW aan bio-energie (mestvergister en Omrin) en 760 Wattpiek aan zonne-energie.
- In Joure heeft de gemeente openbaar groen ter beschikking gesteld om samen met de voedselbank Joure en deelnemers van de WurkJouwer² voedsel te verbouwen.
- 48% van de verlichtingselementen gaan na 23.00 uur uit en een deel van de verlichtingselementen is dimbaar.
- In Langweer zijn 65 bestaande huur- en koopwoningen fors (vaak meer dan twee energie-labelstappen) energiezuiniger gemaakt en zijn er in het kader van het project "Tûk wenjen" 600 bewoners geïnformeerd over energiebesparing en hebben er 70 (stand januari 2012) woningeigenaren geïnvesteerd in het energiezuiniger maken van hun woning.
- De nieuwbouwwijk Wyldehoarne 3 is een gasloze wijk, waar bij de bouw van de bijna 50 woningen veel verder is gegaan dan de wettelijke eisen voor milieuvriendelijkheid (onder andere geen uitlogende materialen) en energiezuinigheid (onder andere EPC³-eis < 0,5).

Gaasterlân-Sleat:

- Er is een subsidieregeling opgezet om duurzaam bouwen te stimuleren voor zowel bestaande als nieuwbouw. Er wordt veel gebruik gemaakt van de regeling.
- Maatschappelijke projecten: De nieuwe gebouwen van Sportclub Bakhuzen en basisschool De Bolster in Balk en MFC Oudemirdum zijn geheel duurzaam uitgevoerd. Duurzaamheid wordt hier ook uitgedragen.
- Er is een reserve duurzaam bouwen opgezet, welke in ieder geval gevoed wordt met een bedrag van € 10,00 p/m² verkochte bouwgrond.
- Bij project Regentonactie voor hergebruik regenwater en om water te besparen zijn ruim 1.000 regentonnen met subsidie aan de burgers aangeboden.
- Er is met burgers en bedrijven samen een duurzaamheidsnota opgezet. Aan de hand daarvan is voor de uitvoering een 27 projectentellend plan van aanpak opgezet.
- Energiebesparingsproject bij supermarkten.

Lemsterland:

- In 2011 is een start gemaakt met de duurzame nieuwbouwwijk Tramdijk Oost. In Tramdijk Oost worden onder andere Warmte Koude Opslag-systemen aangelegd.
- De nieuwe sportzaal in Echten is met een verscherpte EPC (Energie Prestatie Coëfficiënt) gebouwd. De sportzaal is in oktober 2011 geopend.
- Lemsterland heeft een subsidieregeling voor zonnepanelen en zonneboilers. Hierdoor zijn er acht zonneboilers gerealiseerd en vijf systemen voor zonnepanelen.

² WurkJouwer is een plek waar uitkeringsgerechtigden, die (nog) weinig kans hebben op de reguliere arbeidsmarkt, activiteiten verrichten die maatschappelijk zinvol zijn of bijdragen aan een terugkeer in het arbeidsproces.

³ EPC: de Energie Prestatie Coëfficiënt, is een maat voor de energiezuinigheid van het huis.

- Regentonnenactie en compostvatenactie. 167 inwoners hebben een regenton en 54 inwoners hebben een compostvat met subsidie aangeschaft.
- Lemsterland heeft meegedaan aan de handhavingsactie voor het afdichten van koel- en vriesmeubelen bij supermarkten.

3 Thema's

Zoals in de inleiding is aangegeven: duurzaamheid is een integraal onderwerp, dat gaat over een juiste balans tussen people, planet en profit. Om duurzaamheid concreet te maken, hebben we ervoor gekozen om vijf thema's te benoemen: energie, water, grondstoffen, natuur/groen en sociaal. Bij de keuze van thema's hebben we ons laten leiden door de urgentie die aan het thema verbonden is. In onze ogen is het noodzakelijk om proactief met deze thema's aan de slag te gaan. We realiseren ons dat we met deze "opsplitsing" duurzaamheid als integraal onderwerp direct weer tekort doen. Daarom zullen we bij de uitwerking van deze visie (in een programmaplan) aansturen op projecten die raakvlakken hebben met minimaal 2 P's: people en planet, of people en profit, of planet en profit.

Urgentie thema's

Iedereen heeft er vast wel eens iets over gelezen; de uitkomsten van internationale scenario-studies over de draagkracht van de aarde. In die scenario's worden bevolkingsgroei, welvaarts-groei en allerlei aspecten van vervuiling in kaart gebracht. Dat leidt stevast tot alarmerende beelden voor ons en onze welvaart omdat we tot een wereldbevolking van 9 miljard zullen doorgroeien, zonder dat de aarde dit kan dragen. En vervolgens gaan we over tot de orde van de dag, omdat de uitkomsten van de studies te ver van ons afstaan en ons een ongemakkelijk gevoel geven.

En ja, de afgelopen veertig jaar is een aantal milieuproblemen aangepakt, zoals het gat in de ozonlaag, maar uit onlangs (oktober 2011) verschenen rapporten (Algemene Rekenkamer, adviesraden voor leefomgeving en infrastructuur) blijkt dat het niet goed gaat met het milieu-, natuur- en energiebeleid in Nederland. De Algemene Rekenkamer⁴: "De overheid heeft sinds 1995 minder en ook minder krachtige maatregelen genomen dan vooraf in studies als noodzakelijk was ingeschat." De Adviesraden voor leefomgeving en infrastructuur geven aan⁵: "In de laatste decennia verliep de transitie naar een duurzame energievoorziening trager dan in andere Europese landen, waardoor Nederland achterstand opliep".

De provincie Fryslân in haar Coalitieakkoord 2011-2014 aan: "Duurzaamheid is geen streven, maar een verplichting".

Het is duidelijk: er is werk aan de winkel!

- 1 Energie. Het is urgent om met dit thema aan de slag te gaan, omdat:
 - a we onze afhankelijkheid willen verminderen van de - eindige - fossiele bronnen en hun leveranciers. In Lemsterland en Skarsterlân werd in 2008 207 miljoen kWh aan elektriciteit gebruikt en 50 miljoen m³ gas. Wereldwijd: 95% van de industriële productie is afhankelijk van olie;
 - b we jaarlijks ongeveer € 55 miljoen aan energie uitgeven in de drie gemeenten. Inzetten op minder energieverbruik levert dus jaarlijks een forse kostenbesparing voor onze bedrijven en burgers op;
 - c olie raakt sneller op dan we verwachten: 54 van de 65 olieproducerende landen hebben een dalende productie. De nieuwe reserves zijn minder dan 1/3 van het huidige consumptieniveau;

⁴ "Energiebesparing: ambities en resultaten", Algemene Rekenkamer 2011.

⁵ "Remmen los", Adviesraden voor leefomgeving en infrastructuur, 2011.

- d we willen bijdragen aan de landelijke CO₂-reductie lokale doelstelling: 20% reductie van broeikasgassen in 2020 ten opzichte van 1990. De jaren 1995-2006 waren de 12 warmste jaren sinds 1850. In 2008 voer het eerste schip langs de Noordpool (Bron: Stichting Urgenda);
 - e er voldoende bronnen van duurzame energie aanwezig zijn (biomassa, zon en aardwarmte), maar die worden nog onvoldoende benut;
 - f een duurzame energiesector creëert groene banen en levert een belangrijke bijdrage aan de werkgelegenheid. Zo blijkt uit het CBS rapport "Economische radar duurzame energiesector" (CBS, 2011) dat de duurzame energiesector in Nederland momenteel qua werkgelegenheid groter is dan de delfstoffenwinning en de aardolie-industrie.
- 2 Grondstoffen. Het is urgent om met dit thema aan de slag te gaan, omdat:
- a de hoeveelheid afval nog steeds toeneemt en de schadelijke effecten op het milieu ook;
 - b we met afval een heleboel waardevolle materialen weggooien;
 - c er de komende 30 tot 50 jaar een groot tekort aan een groot aantal grondstoffen zal ontstaan, waaronder fosfaat en koper, maar ook allerlei andere metalen die van belang zijn voor de ICT-toepassingen;
 - d zware competitie om schaarser en dus duurder⁶ wordende hulpbronnen.
- 3 Water. Het is urgent om met dit thema aan de slag te gaan, omdat:
- a we de Europese doelen voor wat betreft waterkwaliteit moeilijk zullen halen;
 - b water zeer nauw verbonden is met de identiteit van onze nieuwe gemeente;
 - c zowel de waterkwaliteit als waterkwantiteit een grote impact hebben op onze leef-omgeving: mensen en ecosystemen zijn sterk afhankelijk van voldoende en goed water;
 - d klimaatverandering tot extremer weer leidt, waardoor forse verschillen in wateraanvoer ontstaat: vaker drogere perioden afgewisseld met extremere regenval.
- 4 Sociaal. Het is urgent om met dit thema aan de slag te gaan, omdat:
- a duurzaamheid een sociaal verbindend middel in de samenleving is. Door in te zetten op duurzaamheid in wijken en dorpen, slaan we dus twee vliegen in één klap;
 - b er een bloeiend verenigingsleven is, maar doordat er verhoudingsgewijs veel jongeren wegtrekken uit de landelijke dorpskernen komt het voorzieningenniveau in deze kernen sterk onder druk te staan;
 - c een sterke saamhorigheid van belang is om de huidige en toekomstige maatschappelijke opgaven aan te pakken.
- 5 Natuur/groen. Het is urgent om met dit thema aan de slag te gaan, omdat:
- a er een grote druk is op de natuurlijke biodiversiteit en het ecosysteem;
 - b bomen de longen zijn van onze aarde. Zij zorgen ervoor dat er zuurstof is om in te kunnen ademen;
 - c natuur/groen stressverlagend werkt voor de mens;
 - d biodiversiteit de mens dient (Wageningen World, nummer 4, 2011/Nature): Een grote verscheidenheid aan plantensoorten houdt nuttige diensten overeind zoals als bestuiving, schoon drinkwater en zuivere lucht;
 - e natuur het herstellende vermogen van de aarde is.

⁶ Een vat olie kostte 10 jaar geleden \$ 17,80 en nu \$124,10. Een ton ijzererts kostte in 2001 \$12,05 en nu \$140.

4 Ambities 2030: "Durf te dromen en de realiteit beweegt zich naar de dromen toe"

Als je iets wilt bereiken is het van belang om een beeld (een droom) van de gewenste toekomst te vormen. Om te inspireren en om daar nu op te anticiperen.

Per thema hebben we ambities voor 2030 vastgesteld. Door die ambities kenbaar te maken zal het maatschappelijk veld hierop inspelen en wie weet: worden onze ambities werkelijkheid. Ze geven in ieder geval een heldere richting aan waar we naar toe willen. De ambities zijn niet statisch. Na iedere periode van vier jaar zullen we checken of en op welke manier we de ambities moeten bijstellen.

In 2030 zijn we op ons grondgebied - voor onze energievoorziening - onafhankelijk van fossiele energiebronnen

In 2030 zijn we een gemeente met zeer lage energiekosten voor de gemeente zelf, bedrijven, scholen, inwoners, non-profit organisaties, én wekken we met z'n allen zelf onze energie op door zoveel mogelijk gebruik te maken van lokale energiebronnen, zoals zon, aardwarmte en biomassa (hout, mest). In 2030 hebben we slimme logistieke systemen waardoor het aantal vervoersbewegingen fors teruggedrongen is en rijden (bedrijfs)auto's op groen gas en elektriciteit.

In 2030 hebben we een robuust watersysteem (een systeem dat met weinig ingrepen draaiende gehouden kan worden) dat schoon, veilig en voldoende is

Nieuwe woningen zijn ontworpen op een manier waardoor er een reductie van 25% van het drinkwatergebruik gerealiseerd is. Het (riool)watersysteem is zodanig ingericht dat waardevolle stoffen uit het (afval)water worden teruggewonnen en hergebruikt. Iedereen is zich bewust van de nut en noodzaak van waterbesparing.

In 2030 is duurzaam grondstoffen-/materiaalgebruik en (locale) kringlopen gemeengoed, waarbij Cradle to Cradle een belangrijk uitgangspunt bij materiaalinzet/-gebruik is

In De Friese Meren kennen we het begrip "afvalstof" niet meer: de reststof van het ene bedrijf/organisatie is de grondstof voor een ander bedrijf. De bedrijven werken intensief met elkaar en met de gemeente samen in een grondstoffenbank: uitwisseling van reststoffen. Bij ver-/nieuwbouw van woningen en school-/zorg-/kantoor-/bedrijfs-/sportgebouwen, worden zoveel mogelijk materialen gebruikt die aan het einde van de levensduur direct weer inzetbaar zijn.

In 2030 is zowel de biodiversiteit als de hoeveelheid groen en natuur toegenomen

Het groen en de natuur in de gemeente wordt beheerd vanuit een visie, waarbij het behoud van biodiversiteit een belangrijke rol speelt. Als gemeente faciliteren we het natuurlijk spelen bij sport-/school-/zorgcomplexen, en bedrijventerreinen zijn groen (her)ingericht. Door de actieve bewustwordingsactiviteiten weten de bewoners van De Friese Meren de natuur te (h)erkennen. Bewoners zijn hierdoor actief betrokken bij het herstel van groen.

In 2030 is elk dorp/kern actief op het gebied van duurzaamheid

Het effect van de transitie naar een duurzame samenleving is in 2030 zichtbaar, zowel op economisch vlak als sociaal vlak. Er is een levendige groene economie ontstaan rondom duurzame energieopwekking, water, grondstoffen (her)gebruik. In 2030 profileren onze bedrijven zich stevig op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. In de groene economie doet iedereen mee en hebben we lokale samenlevingen, die nieuwe ontwikkelingen aankunnen en zich kunnen aanpassen aan zich wijzigende omstandigheden.

Duurzaamheidsinitiatieven ontstaan in de dorpen en kernen van onze gemeente en worden maximaal gefaciliteerd.

5 Maatschappelijke velden

De gemeentelijke organisatie is een kleine speler op het gebied van duurzaamheid. Uiteraard gaan wij aan de slag met onze eigen gebouwen, installaties et cetera. Hierin zijn we vooral ketenpartner. Het zijn vooral de verschillende maatschappelijke velden, zoals wonen, zorg, bedrijven en onderwijs die "aan de knoppen draaien". We hebben - ook hier - de keuze gemaakt om ons op een beperkt aantal maatschappelijke velden te richten. We realiseren ons dat we hiermee velden, die we niet gekozen hebben, tekort doen.

- 1 Bedrijven (focus op: agrarische bedrijven en Toerisme en recreatie)
Redenen:
 - a werken aan duurzaamheid leidt tot het ontwikkelen van nieuwe markten, innovatie en nieuwe banen;
 - b bedrijven hebben impact op de leefomgeving en kunnen snel milieu"winst" halen;
 - c belangrijke motor voor verandering.
- 2 Onderwijs:
 - a wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Via de kinderen worden ouders bereikt;
 - b er zijn gezondheids-/energie-/kostenproblemen bij onderwijshuisvesting.
- 3 Wonen:
 - a de bebouwde omgeving is verantwoordelijk voor een belangrijk deel van de energiebehoefte;
 - b lastenverlaging (energiekosten), comfortverbetering en gezonder binnenklimaat bewoners;
 - c de landelijke doelstelling is dat er vanaf 2020 energienul huizen worden gebouwd (EPC=0 vanaf 2020).
- 4 Zorg/welzijn/sport:
 - a de zorgvraag wordt steeds groter, onder andere door vergrijzing en snellere diagnose van ziektes. De welzijns-/zorgeconomie zal steeds groter worden;
 - b lastenverlaging (energiekosten), comfortverbetering en gezonder binnenklimaat bewoners/deelnemers/sporters;
 - c na ongeveer 2030 zal de groep ouderen sterk afnemen. Hierdoor zullen zowel de behoefte aan faciliteiten als zorgverleners afnemen. Hier moet tijdig op ingespeeld worden;
 - d sportverenigingen spelen een zeer belangrijke rol in de sociale samenhang en kunnen een aanjagende rol spelen bij het vormgeven van duurzaamheid⁷.
- 5 Gemeentelijke organisatie:
 - a het goede voorbeeld geven;
 - b kostenbesparing (energie + grondstoffen).

⁷ Voetbalclub FC Oldemarkt in Overijssel bouwt aan energiezuinige kleedaccommodaties/kantine.

6 Doelen 2020

In deze visie bepalen we de ambitie voor 2030. Dat is ver weg, maar duurzaamheid vraagt -zoals aangegeven - een blik op de toekomst. We moeten er immers voor zorgen dat wat we nu doen geen negatief effect heeft op toekomstige generaties. Om duurzaamheid "dichterbij te halen" hebben we op basis van een in- en externe consultatieronde globale doelen voor 2020 vastgesteld. Zoals aangegeven, om de urgente uitdagingen aan te pakken, is een transitie in denken en doen nodig. De doelen in het schema in bijlage 1 zijn bedoeld ter inspiratie en richtinggevend. Niet meer en niet minder: de doelen zijn niet vaststaand. We lopen hier mee niet weg voor onze verantwoordelijkheid, maar we zijn ons juist bewust dat voor een transitie dichtgetimmerde doelen het proces blokkeren. Wat we nu bedenken, kan immers morgen al weer achterhaald zijn.

7 Organisatie van duurzaamheid

Menskracht

De impuls van afgelopen jaren willen we voortzetten in de nieuwe organisatie. Zoals gezegd, door het integrale karakter zijn er veel verschillende interne afdelingen betrokken bij het onderwerp. En dat vraagt een enthousiasmerende en coördinerende rol vanuit het vakgebied duurzaamheid. Zo zorgt duurzaamheid niet alleen voor een mooie en gezonde toekomst van de nieuwe gemeente, maar ook dus voor de noodzakelijke verbindingen in de nieuwe organisatie!

Om de doelen te halen en een stevige coördinerende rol te kunnen vervullen zijn 2 fte's nodig. De formatie van de afgelopen jaren was 0,7 fte voor de drie gemeenten gezamenlijk. Deze formatie is afgelopen jaren aangevuld met externe inhuur (0,6 fte), waardoor de geplande duurzaamheidsprojecten ook gerealiseerd zijn.

In de nieuwe formatie voor De Friese Meren, is er voor gekozen om duurzaamheid te combineren met algemene milieu(beleids)taken. Voor deze combinatiefunctie is 2 fte opgenomen in het plaatsingsplan.

Middelen

Om de komende jaren duurzaamheid verder vorm te geven in de nieuwe gemeente is een forse impuls nodig. We hebben financiën nodig om projecten op te zetten en te ondersteunen (subsidie, co-financiering, revolving fund), haalbaarheidsonderzoeken te laten uitvoeren en investeringsgeld (voor bijvoorbeeld duurzame energieprojecten).

Investeringsen

Om de doelen voor 2020 te halen, op weg naar de ambities van 2030, is voor de eerste vier jaar een investering van € 1,1 miljoen nodig. Hiermee kunnen we op dezelfde voet verder als afgelopen jaren. Afgelopen vier jaar is er in de drie gemeenten gezamenlijk € 1,7 miljoen geïnvesteerd (inclusief (inhuur) menskracht) in duurzaamheid.

Voor de inschatting van de investering hebben we voor wat betreft de type projecten voortgebouwd op de al lopende projecten. Zoals eerder aangegeven: de daadwerkelijke invulling van de projecten vindt pas plaats na vaststelling van dit visiedocument. Dat kan betekenen dat er alsnog besloten wordt om andere type projecten in te zetten.

Per maatschappelijk veld hebben we - voor de inschatting van de investeringen in duurzaamheid - voor de volgende type instrumenten gekozen:

- Onderwijs: onderzoek, natuur- en milieueducatie, financiële bijdragen.
- Wonen: subsidie, pilots, onderzoek.
- Bedrijven: voorlichting, maatschappelijk verantwoord ondernemen scans, duurzaamheidsmakelaar voor bedrijventerreinen.
- Zorg/welzijn/sport: pilots, duurzaamheidsconvenant, financiële bijdragen, voorlichting.
- Eigen organisatie (algemeen): onderzoek, uitwerken financiële principes, bij investeringen in nieuw-/verbouw wordt 5% van de bouwsom gereserveerd voor duurzaamheid (zie de "financiële principes").

Tabel: Investerings in duurzaamheid

		Thema's					Totaal
		Energie	Sociaal	Grondstoffen	Groen/natuur	Water	
	Totaal	€ 550.000	€ 160.000	€ 200.000	€ 70.000	€ 45.000	€ 1.100.000
Onderwijs	€ 195.000	€ 40.000	€ 55.000	€ 55.000	€ 25.000	€ 20.000	
Wonen	€ 530.000	€ 460.000	€ 15.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 15.000	
Bedrijven	€ 225.000	€ 20.000	€ 80.000	€ 110.000	€ 15.000		
Zorg	€ 75.000	€ 30.000	€ 10.000	€ 15.000	€ 10.000	€ 10.000	
Eigen organisatie	€ 75.000						€ 75.000

Raadbesluit investeringen duurzaamheid

Tijdens de behandeling van de Kadernota 2012 op 4 juli 2012 is een amendement van CDA/FNP/Gemeentebelangen Lemsterland/PvdA aangenomen. Dit amendement heeft tot gevolg dat er vanaf 2013 jaarlijks € 132.793 ter beschikking is voor het uitvoeren van deze visie. In de programmabegroting 2013 en de Meerjarenraming 2014-2016 is dit bedrag meegenomen. In vier jaar kan er dus € 531.172 geïnvesteerd worden in duurzaamheid. Het jaarlijkse uitvoeringsprogramma en de te behalen doelen zullen op dit bedrag worden afgestemd.

Maatschappelijke baten

Veel onderzoek⁸ laat zien dat de kosten van het negeren van duurzaamheidsvraagstukken groter zijn dan de kosten van de investeringen die leiden tot een oplossing. We hebben een kwalitatieve inschatting gemaakt van de maatschappelijke effecten/baten van de investeringen in duurzaamheid:

- **€ 2,75⁹ miljoen besparing per jaar** op energielasten door:
 - lagere woonlasten voor bewoners;
 - lagere exploitatielasten voor zorg- en welzijnsinstellingen, sportverenigingen;
 - lagere exploitatielasten bedrijven en kantoren.
- Kostenbesparing gemeente:
 - als we bijvoorbeeld ervoor kiezen om een deel van het groenafval om te laten zetten in energie en groene grondstoffen, dan kan op korte termijn de gemeente De Friese Meren **jaarlijks minimaal € 100.000** (op basis van biomassascan) aan kosten besparen. Dit kan op lange termijn fors meer worden;
 - in Skarsterlân kunnen we **jaarlijks minimaal € 12.000** aan energiekosten besparen als we inzetten op 5% energiebesparing bij de gemeentelijke gebouwen en voorzieningen die in ons beheer zijn¹⁰.
- Toename van (groene) werkgelegenheid: in het streven naar efficiënte inzet van energie en grondstoffen komt (nieuwe) innovatieve bedrijven een belangrijke rol toe.
- Versterking toerisme en recreatiesector door aantrekkelijker leefomgeving.
- Vermindering afhankelijkheid van fossiele energie en andere grondstoffen:
 - als alle aanwezige mest in Skarsterlân omgezet wordt in biogas, kunnen 60% van alle woningen van energie voorzien worden.

⁸ De energieke samenleving. Op zoek naar een sturingsfilosofie voor een schone economie, Planbureau voor de Leefomgeving, 2011.

⁹ Uitgaande van 5% energiebesparing per jaar en de inschatting (op basis cijfers Lemsterland en Skarsterlân van Liander) dat in de drie gemeenten jaarlijkse zo'n € 55 miljoen uitgegeven wordt aan energie.

¹⁰ Uitgaande van 1.752.316 kWh (elektriciteit van alle aansluitingen in gemeentelijk beheer) en 268.692 m³ (betreft gasverbruik voor sportaccommodaties en gemeentehuis).

- Vermindering afhankelijkheid van leveranciers fossiele energie en andere grondstoffen.
- Er heeft een ontkoppeling plaatsgevonden tussen de groei van de economie en de vraag naar hulpbronnen. We hoeven de (internationale) strijd tussen vraag en aanbod van hulpbronnen niet aan te gaan: we zorgen voor onszelf.
- Afname uitstoot van CO₂.
- Extra inkomsten door opwekking eigen energie.
- Versteving van de sociale samenhang, doordat we inspelen op "van onder op" duurzaamheidsacties van onze instellingen, bedrijven en bewoners.
- Betere gezondheid door: gezonder binnenklimaat in scholen, zorg- en welzijnsinstellingen, meer groen en een grotere biodiversiteit.

Vervolg

Op basis van deze visie wordt - in samenwerking met de verschillende in- en externe partners - een uitvoeringsprogramma gemaakt met daarin een groot aantal projecten; projecten die bijdragen aan de doelen en ambities. Bij de keuze van onze externe gesprekspartners kiezen we om het gesprek aan te gaan met proactieve organisaties; organisaties die nu ook al aan de slag zijn met duurzaamheid. Bij de keuze van de projecten zetten we in op projecten die raakvlakken hebben met minimaal 2 P's: people en planet, of people en profit, of planet en profit. Immers, duurzaamheid is een integraal onderwerp. Zoals aangegeven: om de urgente thema's aan te pakken is een transitie nodig. Daar hoort geen volledig dichtgetimmerd uitvoeringsprogramma bij. Iedere vier jaar checken we of ambities nog de juiste zijn.

Zoals aangegeven, duurzaamheid is een integraal onderwerp. Duurzaamheid komt terug bij de verschillende gemeentelijke afdelingen. We gaan in overleg met de verschillende afdelingen om met hen te bezien op welke manier zij de verantwoordelijkheid van enkele projecten op zich willen nemen. We streven ernaar de interne afspraken over verantwoordelijkheden over de uitvoering van de projecten per organisatieonderdeel op te nemen in de programmabegroting. Zo zorgen we voor een stevige inbedding in de organisatie.

8 Interne financiële principes

Bij investeringsbeslissingen over duurzaamheid, die we als gemeente zelf aan willen, is het gebrek aan financiën tot nu toe een belangrijke reden geweest om van de investering af te zien. Dat moet anders. Daarom stellen we een aantal - interne - principes voor om investeringen door de gemeente zelf, duurzaamheid in te bedden:

- Bij installatietechnische aanpassingen met een terugverdientijd tot vijf jaar: verplichting om de maatregelen direct uit te voeren.
- Bij bouwkundige aanpassingen aan onze gebouwen met een terugverdientijd tot tien jaar: verplichting om de maatregelen direct uit te voeren.
Ter info: Boven een bepaald energieverbruik kan het bevoegd gezag een onderzoeksplicht opleggen en dan moeten de maatregelen met een terugverdientijd korter dan vijf jaar uitgevoerd worden.
- Bij beslissingen over substantiële investeringen moeten de verlaging van exploitatielasten (total cost of ownership/netto contante waarde) worden meegenomen bij de afweging.
- Maatschappelijk baten en kosten die niet in geld uit te drukken zijn (zoals kinderarbeid) worden ook meegenomen bij investeringsbeslissingen:
 - bij investeringen door de gemeente in nieuw/verbouw wordt 5% van de bouwsom gereserveerd voor duurzaamheid. Dit gaat over investeringen buiten de wettelijke verplichtingen.

Let wel: de investeringen in duurzaamheid zullen zich vaak terugbetalen. Immers op posten als onderhoud, afschrijving, energielasten wordt veelal bespaard. Echter, in een aantal gevallen (zoals sportgebouwen, schoolgebouwen) is de gemeente degene die investeert, maar niet de gebruiker. De investeringslasten liggen dan bij de gemeente en de exploitatiebaten bij de gebruiker. We zullen een manier moeten vinden om met deze onbalans om te gaan.

Bijlage 1: Doelen 2020

Duurzaam Friese meren 2030

Energie

Sociaal

Grondstoffen

Natuur / Groen

Water

Ambities 2030

In 2030 zijn we op ons grondgebied onafhankelijk van fossiele energiebronnen.

- we willen geen kernenergie
- we streven tegelijkertijd naar CO2 reductie (20% in 2020)

In 2030 is elk dorp/kern actief op het gebied van duurzaamheid: creëren en onderhouden van de sociale verhoudingen die de gemeenschap toekomstbestendig maken.

In 2030 is duurzaam materiaal gebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed, waarbij Cradle to Cradle een belangrijk uitgangspunt is bij materiaal inzet/gebruik.

In 2030 is zowel de biodiversiteit als de hoeveelheid groen en natuur toegenomen.

In 2030 hebben we een robuust watersysteem (een systeem dat met weinig ingrepen draaiende gehouden kan worden) dat schoon, veilig en voldoende is.

Richtinggevende doelen 2020

Bedrijven

1. Bij nieuwe bedrijventerreinen of renovatie van bestaande terreinen zorgen dat er een energie infrastructuur (zoals, restwarmtenet, smart grid) ligt die 'fossiel onafhankelijk klaar' is.
2. We stimuleren bestaande bedrijven om energie-efficiency te realiseren

1. In 2020 is 100 % van de bedrijven actief geïnformeerd over de nut, noodzaak en kansen van maatschappelijk verantwoord ondernemen.
2. in 2020 is 5% van de bedrijven pro-actief aan de slag met maatschappelijk verantwoord ondernemen, doordat ze hun bedrijven hebben laten doorlichten (mvo scan) en verbetermaatregelen hebben doorgevoerd

1. Op elke bedrijventerrein is een start gemaakt met het sluiten van de lokale kringlopen door bijvoorbeeld een lokale reststoffenbank op te richten. Inzet: afvalstof van het ene bedrijf is grondstof voor het andere. We starten met een pilot bij een Riool Water Zuiverings Installatie
2. Op bedrijventerreinen wordt intensief samengewerkt op het gebied van verduurzaming bedrijfsvoering, uitwisseling reststromen, gezamenlijke inkoop energie, PV panelen, ARBO, etc.

1. Bedrijventerreinen worden 'groen' (ecologisch verantwoord) ingericht.

1. Gescheiden watersystemen op de bedrijventerreinen.

Bedrijven

Duurzaam Friese meren 2030

Energie

Sociaal

Grondstoffen

Natuur / Groen

Water

Ambities 2030

In 2030 zijn we op ons grondgebied onafhankelijk van fossiele energiebronnen.

- we willen geen kernenergie
- we streven tegelijkertijd naar CO2 reductie (20% in 2020)

In 2030 is elk dorp/kern actief op het gebied van duurzaamheid: creëren en onderhouden van de sociale verhoudingen die de gemeenschap toekomstbestendig maken.

In 2030 is duurzaam materiaal gebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed, waarbij Cradle to Cradle een belangrijk uitgangspunt is bij materiaal inzet/gebruik.

In 2030 is zowel de biodiversiteit als de hoeveelheid groen en natuur toegenomen.

In 2030 hebben we een robuust watersysteem (een systeem dat met weinig ingrepen draaiende gehouden kan worden) dat schoon, veilig en voldoende is.

Richtinggevende doelen 2020

Onderwijs

1. 20 % van de bestaande schoolgebouwen is energie neutraal.
2. Alle nieuw te bouwen scholen zijn energie neutraal, 5 % van de schoolgebouwen is energieleverend.

1. Energiezuinig gedrag stimuleren, door bijv.:
 - onderwijs over duurzaamheid (kennis, houding gedrag)
 - Ouders informeren en betrekken bij duurzaamheid op school/MFC
 - Organiseren bijeenkomsten, excursies e.d. over duurzaamheid
 - Educatie en communicatie over dubo ver-/nieuwbouw schoolgebouw.

1. Bij ver- en nieuwbouw is C2C structureel onderdeel van het ontwikkel proces.
2. Bevorderen terugwinning grondstoffen uit afvalwater

1. De omgeving van scholen wordt groen ingericht en nodigt uit tot natuurlijk spelen.
2. Stimuleren bewustwordingsactiviteiten door samenwerking tussen onderwijs, bewoners en andere maatschappelijke velden.

1. Afkoppeling van hemelwater.
2. Hergebruik van hemelwater voor bv spoelen toilet en schoonmaak werkzaamheden

Onderwijs

Duurzaam Friese meren 2030

Energie

Sociaal

Grondstoffen

Natuur / Groen

Water

Ambities 2030

In 2030 zijn we op ons grondgebied onafhankelijk van fossiele energiebronnen.

- we willen geen kernenergie
- we streven tegelijkertijd naar CO2 reductie (20% in 2020)

In 2030 is elk dorp/kern actief op het gebied van duurzaamheid: creëren en onderhouden van de sociale verhoudingen die de gemeenschap toekomstbestendig maken.

In 2030 is duurzaam materiaal gebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed, waarbij Cradle to Cradle een belangrijk uitgangspunt is bij materiaal inzet/gebruik.

In 2030 is zowel de biodiversiteit als de hoeveelheid groen en natuur toegenomen.

In 2030 hebben we een robuust watersysteem (een systeem dat met weinig ingrepen draaiende gehouden kan worden) dat schoon, veilig en voldoende is.

Richtinggevende doelen 2020

Wonen

1. Alle nieuw te bouwen woningen zijn zelfvoorzienend op het gebied van energie
2. We hebben het energiegebruik in de bestaande woningvoorraad teruggebracht met 25% ten opzicht van het totale gemeentelijke energieverbruik in de woningvoorraad in het jaar 2010.
3. In onze gemeente zijn alleen nog woningen met een energielabel C of beter

1. De zeggenschap over de openbare ruimte in wijken en buurten wordt met de bewoners gedeeld
2. Nieuwe woningen worden zoveel mogelijk zo ontworpen dat ze zijn aan te passen aan de levensfase, mate van mobiliteit of een handicap.
2. In en nabij de directe woonomgeving faciliteren we ontmoetingsplekken bv voor natuurlijk spelen

1. 40% van alle gebruikte bouwmaterialen is herbruikbaar (cradle to cradle). Uiterlijk in 2025 is dat 75% en in 2030 geldt dit voor alle materiaal dat wordt ingezet voor de bouw van woningen.

1. We bieden extra ruimte voor natuurlijke speel- en ontmoetingsplaatsen, groente- en fruittuinen, natuurparken ten opzichte van 2010

1. Onze woningen worden zo ontworpen dat een reductie van het drinkwatergebruik gerealiseerd wordt van 25%. Hierover wordt actief voorlichting gegeven.
2. Onze nieuwbouwwoningen zijn niet meer aangesloten op het (hemelwaterafvoer) riool. Ze zijn voorzien van een eigen infrastructuur voor gescheiden opvang, behandeling, terugwinning en hergebruik van waardevolle stoffen uit (afval)water.

Wonen

Duurzaam Friese meren 2030

Energie

Sociaal

Grondstoffen

Natuur / Groen

Water

Ambities 2030

In 2030 zijn we op ons grondgebied onafhankelijk van fossiele energiebronnen.

- we willen geen kernenergie
- we streven tegelijkertijd naar CO2 reductie (20% in 2020)

In 2030 is elk dorp/kern actief op het gebied van duurzaamheid: creëren en onderhouden van de sociale verhoudingen die de gemeenschap toekomstbestendig maken.

In 2030 is duurzaam materiaal gebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed, waarbij Cradle to Cradle een belangrijk uitgangspunt is bij materiaal inzet/gebruik.

In 2030 is zowel de biodiversiteit als de hoeveelheid groen en natuur toegenomen.

In 2030 hebben we een robuust watersysteem (een systeem dat met weinig ingrepen draaiende gehouden kan worden) dat schoon, veilig en voldoende is.

Richtinggevende doelen 2020

Zorg / Welzijn / Sport

1. Inzetten op minder mobiliteit door slimme locaties daarnaast inzetten op energiezuinigere mobiliteit.
2. 20% van de gebouwen is energieneutraal.
3. 5% van de gebouwen is energie leverend.
4. Alle aanvragers voor zorgvoorzieningen worden gestimuleerd om duurzaamheid/ energiebesparing mee te nemen in een AWBZ / WMO aanvraag.

1. Voor diverse duurzaamheidsprojecten worden - daar waar mogelijk - zorgvragers ingezet.
2. 100% van de zorginstellingen hebben duurzaamheid opgenomen bij de organisatie van sociale bijeenkomsten.

1. Bij zorg, welzijn en sport zal Cradle to Cradle structureel onderdeel zijn van het proces
2. Bij inkoop van materialen is het uitgangspunt 100% duurzaam inkoop

1. De omgeving van gebouwen wordt groen ingericht en nodigt uit tot natuurlijk spelen
2. Er wordt ingezet op samenwerking voor bewustwording van inheemse flora en Fauna.

1. Er wordt ingezet op 100% afkoppeling van hemel water afvoer en maximaal hergebruik regenwater
2. Gebruik van leidingwater wordt teruggedrongen waarbij ook ingezet wordt op gedrag.

Zorg / Welzijn / Sport

Duurzaam Friese meren 2030

Energie

Sociaal

Grondstoffen

Natuur / Groen

Water

Ambities 2030

In 2030 zijn we op ons grondgebied onafhankelijk van fossiele energiebronnen.

- we willen geen kernenergie
- we streven tegelijkertijd naar CO2 reductie (20% in 2020)

In 2030 is elk dorp/kern actief op het gebied van duurzaamheid: creëren en onderhouden van de sociale verhoudingen die de gemeenschap toekomstbestendig maken.

In 2030 is duurzaam materiaal gebruik en (lokale) kringlopen gemeengoed, waarbij Cradle to Cradle een belangrijk uitgangspunt is bij materiaal inzet/gebruik.

In 2030 is zowel de biodiversiteit als de hoeveelheid groen en natuur toegenomen.

In 2030 hebben we een robuust watersysteem (een systeem dat met weinig ingrepen draaiende gehouden kan worden) dat schoon, veilig en voldoende is.

Richtinggevende doelen 2020

Eigen organisatie

1. Organische afvalstromen uit groenbeheer worden gebruikt voor energieopwekking en/of groene grondstoffen
2. Energie besparen bij het materieel/ materiaal bij o.a. groen/afvalbeheer/onderhoud/verlichting/ etc.
3. Energiezuinig transport van eigen organisatie en de helft van de voertuigen rijdt op alternatieve brandstoffen.
4. Voor bestaande gebouwen is er 20% energie bespaard en nieuwbouw is energieneutraal of levert energie.
5. Opwekking van duurzame energie (zon/wind) voor openbare verlichting wordt toegepast.
6. Het aantal vervoersbewegingen in openbare ruimte is fors verminderd.

1. Bedrijven en burgers worden betrokken bij besparingsoplossingen en besparingen worden zichtbaar voor iedereen.
2. We zetten bij nieuw/verbouw in op multifunctionele gebouwen.
3. Alle bevolking krijgt voorlichting en wordt betrokken bij diverse duurzame / groene projecten zoals Doarpen in it Grean de boomplantdag, burgerboskje en , geboorteboom
4. Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt meer inzetten bij groenbeheer en openbare ruimte ter beschikking stellen aan duurzame initiatieven, zoals het lokaal verbouwen van voedsel.
5. Bij ruimtelijke planning wordt met alle 5 de duurzaamheidsthema's rekening gehouden

1. Afval wordt als grondstof ingezet voor (lokaal) hergebruik met als leidraad het Cradle to Cradle principe
2. in alle bestekken van werken worden alle materialen duurzaam voorgeschreven en waar mogelijk Cradle to Cradle
3. Organische afvalstromen uit groenbeheer worden gebruikt voor energieopwekking en/of groene grondstoffen,
4. Restafval wordt met 50% gereduceerd (t.o.v.2010)
5. Er wordt onderzoek gedaan naar grondstoffen in baggerslib uit openbaar water.

1. We streven ernaar dat de erven bij gemeentelijke gebouwen groen ingericht zijn
2. We zetten in op het ecologisch beheren van ons groen met oog voor biodiversiteit.
3. We zijn gestart met de inzet van de openbare ruimte voor oogstbaar landschap. Het geoogste groen wordt ingezet voor groene grondstoffen en/of energie.
4. Bij onderhoud of vervanging is het uitgangspunt bij beschoeiing, kaden of damwanden: natuurlijke oevers en bij gemalen is het uitgangspunt visvriendelijk.
5. Inzetten op groene bedrijventerreinen. waarbij het groen ook 'geogst' kan worden voor energie en/of grondstoffen

1. We zetten in op 100% afkoppeling hemelwaterafvoer en maximaal hergebruik regenwater bij eigen bebouwing maar ook bij inwoners en bedrijven stimuleren we dit.
2. Bij onderhoud of vervanging is het uitgangspunt bij beschoeiing, kaden of damwanden: natuurlijke oevers en bij gemalen is het uitgangspunt visvriendelijk

Eigen organisatie